

DEFENSA DEL CATALANISME

MENTRESTANT que un de nostres amichs ab atenció merescuda prepara un estudi de la vida, que la voluntat de Déu ha volgut estingir en lo millor de son curs, en la persona del nostre malaguanyat companyen Felip de Saleta, ab lo desitj que 'ns pressa de fer públich que aquesta mort es la de un dels mes fermes y enardits soldats del catalanisme aixi literari com polítich, nos avansém á donar com á prova lo següent article que si té faltas las disculpa la circumstancia de haber sigut escrit en la primera joventut del autor, molts anys enrera, y las amaga la sensera convicció que sobre tot en sos derrers párrafos demostra, párrafos que be poden aparellarse ab los d' en Romaní y Puigdemgolas, Bofarull, Coroleu, Sitjar, y altres que en sos escrits hansapigut trobar la veritable ideya de nostra causa. Vegis ara l' article.

Si en lo mon tots pensessem de la mateixa manera, es ben clar y evident que may nos barallariam y tots viuriam en una pau eterna. Però, sent la varietat inherent á la naturalesa, sent la petició d' aqueix principi la criaturada, l' ignocentada mes grossa, busquem l' unió natural, homogénea de las qualitats que forman la varietat, y allavors tindrem l' igualtat veritable, allavors tindrem l' armonía. —L' armonía de las intel·ligencias té 'l fonament en la rahó. Y ¿quí té la rahó? ¿quí poseheix la llum escullida de la veritat pera apagar la llum dels altres pensaments, y, com lo sol, ferse rey de las intel·ligencias, confonent los estels del dubte que clarejan tremolenchs en totas las ánimas? Ne vindrá un, cegat per l' interés, y proclamará un principi, com lo principi únich sortit de la veritat; vindrá un altre, cegat per qualsevulla altre cosa, y proclamará altre principi, pot ser lo mes absurdo, pot ser combatent lo mes clar y natural.

Sóls d' aqueixa manera compreném que la nostra causa tinga enemichs, y que 'ls enemichs de nostra causa 'ns surten ab unas proposicions, ab unas hipótessis las cosas mes peregrinas del mon. Dirán que no tenim un terreno fixo, propi, ni prou ferm pera caminar'hi segurs: dirán que, com papallonas, aném voletejant de flor en flor pera treurer d' ella lo que mes nos agrada. Qu' ho diguen; qu' ho creguen y ja veurán que com mes costa y més s' examina y mes se tanteja per fer los fonements, l' edifici es mes bonich y mes fort.

Diuen que la nostra causa es mesquina, raquítica, porque, per compte d' anar cap á la germanó dels pobles, correm cap á la separació. Si la neu y 'l calor se volen confondre en aigua, la neu pert sa blancor y sa hermosura; pert son distintiu; pert sa naturalesa. Si l' unió que desitjan alguns es fer perdre á cada membre sa vida, son carácter, allavors si que no volém pas l' unió dels pobles, porque allavors voldriam la nostra mort. Es massa necessaria la pátria pera poguer viure sens ella.

Nosaltres estém ben convensuts de que la pátria de l'

esperit es l' univers; de que 'l progrés, cumplint ab sas lleys eternas é inmutables, va unint, unint tots los pobles ab lo llas de la fraternitat; nosaltres creyém fermament que 'l vol del esperit sols te fi en l' infinit; pero ¿acás l' áliga que s' enlayra fins los nuvols, l' áliga que desafia al sol, oblida jamay lo rocám ahont té 'l niu, ahont té sos fills, ahont té sa pátria? Ah no! Lo mateix la voluntat de l' home. Si l' impuls social l' enmena cap una encontrada universal, l' impuls individual l' enmena cap al lloch ahont ha nascut; perque en cada planta, en cada font, en cada objecte hi troba un recort, y cada recort es un lligay que l' atrau, cada recort es l' aliment de sa individualitat. Si voleu donchs que existesca la societat, lo primer de tot doneu vida á son esperit, al individu; y aixís, y sols aixís podeu formarla: sense rius no hi hauria mar. Y l' atracció que neix del recorts aqueixos, no romp, no axafa pas lo cercol de sa acció progressiva: tot al revés, ella es lo puntal que sosté l' esperit de nacionalitat, com la familia, un punt que sembla tant petit é insignificant, es lo fonament que n' aguanta en equilibri á la humanitat, perque dona tota sa forsa necessaria á la individualitat, y 'l poder individual es l' arrel del arbre social.

Nos diuhen també mesquins, perque no volém dexas lo nostre llenguatge pera formar una llengua universal. Hi ha cosas que de lluny semblan molt bonicas y encisants perque van vestidas ab lo fals mantell d' un interés general, mantell que enlluerna ab sos adornos, quins adornos, examinats fredament, analisats sense passió, se veu ben be que son falsos. ¿Es veritat que alguns desitjan que malehím, ingrats, lo nostre idioma pera barrejarlo ab los altres y formarne un de nou que 'l pugue parlar tot lo mon? Deixant apart l' impossible d' aytal somni, se coneix tot seguit que qui aixó desitja, ho vol tant sols perque baratém lo nostre llenguatge pel seu, y nó pera formarne un altre, puig que ell es lo primer de no voler deixar aquell que li agrada. ¿Per qué no 'l dexan los nostres contraris? Lo llenguatge del cor es lo natural, perque solsament ell

surt espontaneament, y ¿tal vegada val menos lo nostre cor que 'l seu? ¿Tal vegada no tenim lo dret d' expressar-nos ab la mateixa llibertat qu' ells? Si aixó desitjan, si desitjan que mudém de parlar, ja poden comensar á baratar lo nostre caràcter, y á fé que 'ls hi costará un bon xich, puig que l' caràcter neix de la naturalesa, y las nostras montanyas son massa fermas y enlayradas pera poguer-las arrabassar son feble buf. Si es aspre la nostra parla també ho son los nostres monts, però també son forts y fidels com no n' hi ha gayres.

Nos diuhen també rancis; nos diuhen que cridém y val-dém pera dessoterrar glories passadas y revivre cadavres corruptuts. Ells ho son que basquejan per bescantarnos per tot arréu. ¿Quán s' es vist que la presencia del passat no inspirés benéficament pera caminar per la via del progrés? ¿Quí podrá negar que de las cendras de la mort ne surt la guspira que encen lo foch de la vida? Donchs si anomeném ab gran respecte 'ls concellers, si anomeném ab gran amor los nostres furs; no es pas pera que tornin los temps dels concellers y dels furs, sino pera mostrar al mon dignes exemples de justicia, dignes exemples d' independencia, que seria bó imitar y recordar, exemples que tants y tants ne té l' historia de la nostra terra. Y perque tants ne té, voldriam que 's recordessen mes sovint, voldriam que tothom los sabés de memoria, perque per desgracia, á vegadas nos fa patir lo sentir celebrar glories castellanassense barrejarn'hi de catalanas y anomenarlas nacionals.

No hi fa pas res que 'ls castellans se piquen perque l' amor de Catalunya 'ns fassi oblidar á Castella. ¿Y quí es que no estima mes á sa mare que á sa tia, y mes quan aqueixa ha menyspreat á n' als nebots, quan fins ha tentat contra la seva vida, perque anar contra la vida es lo volguer robar la llibertat? Si d' aixó se queixan, mes rahó tenim nosaltres de queixarnos, puig ¿en quins escrits, en quins discursos séus s' hi veu que 's resi dels catalans ni de cap provincia? Y no solsament aixó, sino que lo que

son glories nacionals, glories conquistadas ab l'ajuda de tots los fills d'Espanya, ells las anomenan castellanas y arriban al estrém injust d'apropiarse las que forman part integrant de l'història de Catalunya, no espanyola. Si parlan dels reys parlan d'en Fernando é Isabel; si parlan de escriptors parlan d'en Cervantes; si parlan de guerrers parlan del Cid; si parlan d'heroicitats parlan d'en Guzman; y ni's recordan dels Berenguers, ni d'en Flor y Entensa, ni de Ausias March, ni d'en Blanca, ni d'en Clarís y en Fivaller. En bona hora no 'ns fiquin per res en l'història castellana, que per res los necessitem; pero no tenen dret á passarnos en silenci quan tractan de l'història espanyola.

Y lo que 'ns sorpren moltíssim, es que 'ls que's queixan del nostre provincialisme ignocent, digne, noble, propi dels cors independents, son los partidaris mes acérrims y supersticiosos d'un provincialisme mesquí, malévol, que viu solsament de la sanch de sas germanas; perquè ¿quin provincialisme hi ha mes maligne que 'l de Castella disfrassat ab la vesta de la nacionalitat? ¿Acás te res de nacional l'esperit seu? Si parla de glories nacionals solsament parla de las sevas particulars: si tracta d'interesos, que 'n diu de la nació, tant sols ne tracta dels seus, no recordantse dels nostres sino pera escatimarlos. Mes nos estimariam que no se 'n recordés, si sos recorts son insults y robos é injustícias.

† FELIP DE SALETA

LO CENTRE AGRÍCOLA DEL PANADÉS

Y LA DISTRIBUCIÓN DE PREMIS ALS PAJESOS.

PORTUNAMENT s' ocupá LA RENAIXENSA, de la Assosciació establerta antany en Vilafranca, ab l' objecte de contribuir als progressos de la agricultura en aquella encontrada, desterant totas las practigas que, per viciosas y rutinarias, mes influeixen en que cixa ciencia, una de las mes importants per la riquesa y ben estar dels pobles, permanesca en l' estat de atrás en que respecte de moltes altres en est país se troba.

No es avuy nostre objecte ressenyar los treballs de tota mena que ha realisat en lo breu temps que compta de vida: pera ferho nos fora indispensable extractar, quan altre no, la ben escrita Memoria llegida en l' acte de la distribució de premis á la virtut, que tingué lloch en lo 1.^r dia del mes de Septiembre, per lo Segretari d' aquella associació D. Joseph Alvarez de Lacassaigne. Nostre objecte es avuy parlar de dit acte solemníssim, digne remato de la festa major de la capital del antich Panadés.

Y per cert que no podria imajinarse solemnitat de mes importancia, pera coronar dignament una de las festas majors que te mes nomenada en Catalunya. Pera nosaltres que som amants de tot progrés, y que experimentam verdadera satisfacció veyent enllassadas las tradicions del passat, ab las tendencias del present y las aspiracions del esdevenidor; pera nosaltres que nos podem calificar de parroquians de la festa major de Vilafranca, tantas son las vegadas que de las diversions que la constitueixen habem participat, fou motiu de goix dolcíssim lo contemplar las mateixas festas populars que vint anys enrera contemplarem, y poder assistir á una solemnitat verda-derament digne de una capital de primer ordre.

Y en bona fe que quan altres actes no realisás lo Centre agrícola, l' hi bastaria aqueix sol pera enaltirse ja que ab ell honrantse no poch, contribueix poderosament á que aquella festa surti de la rutina que, al cap de vall, acaba per fastiguejar. Avuy las festas majors no son lo que avans eran: avuy las festas majors de las vilas, pera que 's diferensien de las dels poblets, deuen oferir als forasters espectacles que 'ls poblets jamay podrán oferir; y eixos espectacles serán tant mes importants, quan major siga la ensenyansa y utilitat que proporcionen. Avans la festa major era un pretext para que 's reunissen en la casa payral los membres dispersos d' una mateixa familia: avuy cambiat lo modo de esser de la societat en virtut de la facilitat en las comunicacions, no deuen esperar eixos mateixos membres á que se 'ls ofereix una oportunitat pera reveurer á aquells ab que están units per los llassos de la sanch, ó de la més verdadera é íntima amistat. Lo desitj de portar á terme lo mes insignificant negoci; la necessitat de tancar un tracte, ó de sentar las bases pera un altre, son motius de sobra poderosos pera que se emprenga un viatge, y se vejan los que ab prou feinas si 's feyan una visita d' any en any. Avuy la abundancia de diversions, que per lo baix del preu, están á la altura dels poders de que disposan las familias mes modestas, fa

que no siga motiu per anar á la festa major, la esperança de disfrutar dels plaers que avans com cosa extraordinària oferia. Avuy que poblets de cinquanta cases tenen sala de ball y pot ser casino, y fan embelat lo dia de la festa, es indispensable que las vilas grans fassan alguna cosa extraordinària si volen atraure forasters. Vilafranca ho ha compres aixis y per esta rahó lo Centre agrícola aprofita la conjuntura de la que celebra en los derrers dias del mes d' Agost, pera fer una exposició dels productes del país, aixis naturals, com pertanyents á la industria agrícola y á las que ab ella mes directament se relacionan, y pera celebrar la sessió pública en que distribueix premis á la virtut, al merit, á la constancia y á la aplicació, á aquells pajesos que se n' han fet mes dignes. A eixa solemnitat, que enguany s' es celebrat en lo Saló de ball, per mes capás que los demes de que disposa la població, hi concorran tot lo bo y millor que 'l Panadés enclou, y que pren part en la llegítima satisfacció que als cors generosos proporciona lo veurer premiada la virtut. Pesat me faria si de un á un deguéss ressenyar las accions que 's premiaren, ab las cantitats ofertes per lo Excellentíssim é Illustríssim Senyor Bisbe que fou de esta diócesis, per lo Excellentíssim Senyor Gobernador de la Provincia, per los Senyors Diputats á Corts y Provincials, per l' Ajuntament, per los Administradors de la festa y per lo Centre agrícola del Panadés. Lo Senyor D. Hermenegildo Clascar, segretari del Jurat los ressenyá en una Memoria de la qual los llegidors de LA RENAIXENSA poden formar-se idea, recordant la que vejé la llum en las pájinas de la mateixa corresponent al acte que tingué lloch per primera vegada en 1.º de Septembre de l' any passat.

En ella s' esmentan accions generoses, sacrificis immensos, actes de verdadera abnegació; en una paraula, totas las virtuts cristianes practicadas per la gent del camp; per eixa pobre gent que contenta y satisfeta si lo bon Déu se digna benehir la collita que han fet creixer ab la suor de son front, atravessa esta vall de llágrimas, ni envejosa ni

envejada, esperant lo moment en que tindrán terme los afanys y fatigas d'aquest mon enganyador. Donchs be tots eixos actes d'abnegació, tots eixos sacrificis, totas eixas accions per demes generosas, sap tant be pintarlas lo Senyor Clascar ab sa experta ploma, que per ell referidas arrancan llágrimas de goig, de tendresa, de compassió, y fan que ab entusiastas picaments de mans sian rebuts lo venerable anciá encorvat per la fatiga; la trista viuda que perdé lo marit víctima de la caritat cristiana; lo robust pajés que ab son treball manté y educa y redimeix del servey de las armas numerosa, familia quan ab la modestia al cor y lo rubor á las galtas van á rebre los premis de que se han fet dignes á judici del Jurat.

Mes cal dirho tot. Lo Centre agrícola ha tingut l'acert de buscar y la sort de trobar pera presidents dels Jurats, en los dos anys que haclebrat eixa cerimonia á vilafranquins de tanta distinció y anomenada, com los doctes catedrátichs d'esta Universitat los Doctors Milá y Fontanals y Vidal y Valenciano. Esta circunstancia ha influït poderosamente en que semblant festa haja pres un tint literari de altíssim preu. LA RENAIXENSA doná ja á coneixer en sas páginas lo discurs que antany llegí lo mestre de la actual generació literaria catalana: es de esperar que lo mateix farà ab lo que enguany llegí pera posar terme á la festa lo Sr. Vidal. Imposible nos fora descriurer l'efecte que sas májicas paraulas produhiren: pera ferho nos fora indispensable saber dir las cosas que en ell digué, de la manera que ell las digué; mes aixis y tot nos mancaria la solemne entonació ab que las pronunciá y que penetrant en lo cor del auditori feu que aquest, pendent de sos llabis, prorrumpis en aplauso tant entusiasta com merescut y prolongat (1). Per nostra part li repetim desde las páginas de LA

(1) Fentnos cárrech de las indicacions del autor del present article, habem pregat al Sr. Vidal que nos permetés publicar en nostra Revista lo discurs á que 'l mateix se refereix, lo qual nos ha concedit, be que ab recansa, per no haberse publicat encara la Acta de la festa. Es un ob-

RENAIXENSA la coral enhorabona que la honra tinguerem de donarli de paraula, al terminar aquella importantíssima sessió, nhorabona que fem extensiva al Centre agrícola del Panadés.

Ara lo que convé molt y molt es que eixa associació persevere en lo camí que ab tan profit com lluhiment he emprés, y que altres poblacions que com Vich, Mataró, Tarrassa y altres no ménos importants, procuren imitar lo exemple que Vilafranca 'ls dona, establint associacions per l'estil, ab lo qual contribuirán poderosament á que las mateixas obtingan mes renom del que ja tenen, y á que la agricultura catalana marxe avant al nivell de la industria, de las lletras y de las arts que en brevíssim número d'anys han arribat al grau de floreixement y adelante en que's troban, y que fan de las provincias catalanas una de las mes importants regions de la nació espanyola.

A. N.

DISCURS LLEGIT PER EN GAYETÀ VIDAL EN L'ACTE DE LA DISTRIBUCIO DE PREMIS Á LA VIRTUT OTORGATS PER LO CENTRE AGRÍCOLA DEL PANADÉS.

os que de vosaltres, per piadós impuls moguts, hajau portat á terme lo devot romiatje que, á las serras desiguals hont lo palau de la Verge sobirana s' assenta, sol fer tot bon catalá; de segur,—si es que vostre cor no bullia ab lo foch de la joventut,—avans d'empendrer la

sequi mes que tenim d'agrahirli, y que no olvidará la Redacció de LA RENAIKENSA. Nostre fem lo judici emés per nostre amich y alguna cosa mes de nostra collita anyadiríam al capitol d'elogis si no temessem, que 's considerassen dictats per lo respecte y la amistat; crehem ab tot que nostres lectors participaran de nostra opinió en quant hajan llegit eixa inspirat treball al qual sols un defecte trobam: lo esser breu. Vejas are lo Discurs del Sr. Vidal.

ascenció á la soptada costa, haureu fet un punt d'espera en lo replá que, convidant á descansar, en lo bell mitg d'ellas se troba.

Desde allí, convertint la mirada al terreno recorregut, vostre esperit s'aurá aixamplat y haurá esbategat ab mes forsa vostre pit, contemplant lo panorama ensizador que las terras catalanas ofereixen, ab llurs montanyas que en totas direccions las creuhan, ab llurs rius que mansos corran regant y fertilizant las frondosas valls. Tossals y plamuras: afraus y singleras: boscurias immensas ahont gemega trist l'oreig gronxant los cimalls del pi, ó lo brancatge d'alzinas y roures centenaris; y hortadas planas y terras de regadiu que la vista regositjan ab llurs plantas sempre tendras, frescas sempre, que matiza 'l color vert, lo dòls color de la esperanza: camps grandíssims de groixudas y ròssas espigas que, pel lleveix bressadas, semblan las ònas inquietas d'un mar de puríssim or; y vinyars esplendents, quals garlandas, de pampols y rehims teixidas despres de haberse banyat en las ayguas joganeras d'amples rius y regaranyes, ensemps son catifas á l'aspre serra, y ceneixen los cims altíssims que en l'hivernada colga la nèu. Aquí la gentil vila ab sos enginys y sas màquinas de tota ley: allá lo rústech poble y l'antiquíssim burg, nius de generacions que ab lo sol han deixat lo llit per anar al treball, y ab lo sol han deixat lo treball pera santificar lo jorn, resant ab la maynada rans del foch lo sant rosari: en lo cayre d'un alt penyal las runas d'enderrocat castell, despullas dels vells segles que 'ls vents arrabassaren: en lo fondo d'una bauma la humil parroquia rural, vetustíssim temple bizantí que desde sa soletat, parla tots jorn tres vegadas al solitari viandant: per tot arreu los masos y las casas solanas ahont transcorregueren alegres y leusengers los anys de la infantesa, los moments breus de nostra joventut: y allá d'allá, en los mes llunyadans termes del quadro; en los derres confins del mon; en lo punt ahont la terra pareix confondrers ab lo cel, blau com la felicitat, inmens com la suprema ditxa,

aparentment tranquil com la resignació, lo ample mar, camí vastíssim entre uns pobles y altres pobles, imatge perfecta de la inconstancia y de las tempestats del mon.

¿No es veritat, senyors, que est quadro, que sols imperfectament ha lograt reproduhir la mal adestrada ploma, y tals recorts, y semblants sentiments, habeu presenciats y ha suggerit á vostra pensa y ha suscitat en vostre pit, la contemplació de la terra catalana, desde 'l bell mitx de l' agút Montserrat? ¿Y no es veritat també que reanimat ab ells lo delit, deixondadas las esmortuidas forsas, las potencias despertadas, ab alé vos habeu trobat pera empendrer de nou la caminada, resoltos á no deixar l' áspre sender, mentres no haguesseu sentat la planta mal segura, en la erta penya que senyala lo cap del munt?

Donchs be: per' aquells que enrera habem deixat las fitas que marcan la meitat del camí de nostra vida, solemnitats com la que estam celebrant, tenen un atractiu que molt be pot compararse al que ofereix l' espectacle que deixam descrit. Llochs de descans, punts d' espera en la trista peregrinació que fa hom per esta vall de llágrimas; desde ells convertim la mirada als temps passats, ab la dolza melengia que exitan los recorts, y procuram esvehir las densas boiras que cobreixen l' esdevenidor, ab la enérgica perseverancia que donan la fe y la esperanza.

Avuy escorxats los peus per las espinas de tota mena que creixen ab abundó en la estreta senda, y esqueixat lo cor per las decepcions que ab si portan los anys; los sons dolcíssims de instruments rústechs, las danzas y los balls, los gays repichs que alegran la encontrada, las diversions joyosas ab que festeja esta vila la diada de son sant patró, careixen del indescriptible enzis que en la joventut tenian, y sols recorts desperten d' una perduda felicitat. En cambi estos solemnials concursos en bon hora establerts: estas reunions anyals per lo CENTRE AGRÍCOLA imaginadas,—preuhant y digníssim remato de la Festa Major:—estos certámens en que s' honra 'l «treball», se premia la «virtut», la «constancia» s' eczalsa, lo «merit» s' encareix;

brotar fan novas il·lusions: poderosament contribueixen á que bessen á doll los sentiments mes nobles que en lo pit del home arrelan, y obrint los cors á la esperanza, forsas comunican pera emprendre de nou la caminada, depost lo fatig y ab lo delit necessari péra arribar al cap de munt.

Y no deu extranyarse ni tant sols causar sorpresa; que espectacle es altament consolador' en estos temps en que tant alt ratllen l' egoisme, la enveja, l' orgull y totas las malas passions, y tant cechs y enfollits cercam los plaers y goigs materials, veurer á la elevada dignitat eclesiastica y al humil ministre de Deu; als representants dels pobles en totas las esferas del govern, y als que per ells son representats y governats; als richs propietaris y als modestos terratinents y á un públich nombrós y elet, del que totas las classes socials forman part, desde la respectable matrona y l' experimentat anciá, fins las tendras y jolivas doncelletas, joyas del bell Panadés, y los discrets jovescells esperanza de la terra, congregats sots l' ample sostre de est tinell major, per lo mateix impuls moguts: aquells ab desitj greu de fer particeps de llurs bens, als que valerosos lluitan ab la disort y la adversitat; estos pera esser particeps de la satisfacció llegítima que experimentan, los que contemplar poden, que existeix encare qui sap fer justicia llurs virtuts.

Be n' hajan donchs aquells que, inspirantse en l' esperit del temps, al establir lo CENTRE AGRÍCOLA DEL PANADÉS, introduhint y aconsellant las bonas prácticigas, tiraren á aumentar las riquesas de la terra; é instituint los premis al treball y á la virtut, atengueren á fer creixer las que los esperan en lo cel. Be n' hajan los que ab ma generosa, atents al be del prohisme, contribueixen ab llurs dons á aixugar las llágrimas que arrencan las malalties del cos y las enfermetats de l' ánima. Be n' hajan los que ab llurs picaments de mans, ab llurs miradas dolças, ab l' entusiasme que en llur rostre resplendeix, encoratjant al que sentintse inclinat á donarse, ab nou delit se troba pera

tirar avant. Complint joyós la comanda que 'l CENTRE me n' ha fet, merces molt plenas vos ne donch á tots.

Y á vosaltres pajesos senzills, mares amorosíssimas, braus adalits uns y altres en la fera batalla de la vida, que lo premi acabau de rebre de que os han fet ben mereixedors vostras virtuts, vostre treball, l' amor al prohisme, la resignació en la adversitat, la perseverancia en la fe, la constancia en lo ben obrar, los mérits excelents, la exemplar aplicació, puig com la viola boscatana amau viurer en la sombra, y fins vos avergonyeixen los picaments de mans ab que son escoltats los comptes de vostras bellas accions, permetau que un prech vos endresse avans de termenar. No esmenteu del donatiu, sinó lo seu significat; lo insignificant que per aixó que no son prous tots los bens de la terra pera pagar las bonas accions, debem esperar la recompensa d' ellas en altre mon: no oblideu jamay lo motiu, lo moment y la ocasió en que tal premi vos fou discernit: no oculte per delicadeza de sentiment eix diploma, testimoni de vostre valer, ans posaulo en lloch preferent, prop lo sagrada imatge á qui dirijiu vostras devotas oracions. Mostraulo, mostraulo si, mostranlo ab lo noble orgull ab que 'l soldat, al retornar á la santa llar de sos pares, mostra las creus que honoran lo seu pit: ab mes orgull encare, que si aquellas preuadas joyas revelan coratge y ardiment, indican quasi be sempre la mort d' un germá; y las que en estos moments estrenyeu en vostres mans enduridas pel treball, prendas son de mes alt valor. Mostralo, si, y si al declinar vostres dias, quant la neu dels anys haja extés son mantell demunt vostras testas venerables, y debils de cos; mes ab aconortat esperit, dispuestos ja á emprendre lo gran viatge, oiú á vostres tendres nets preguntant lo significat d' aqueix paper; satisfets de vosaltres mateixos, orgullosos; mes ensemps entendrits, digaulos que es joya de gran estima en terrible batalla guanyada: digaulos que es lo premi que 'ls homes os otorgaren, per haber complert sumisos la sacrossanta lley de Déu.

UN

CLAUSTRE Y UNA TOMBA

l' altre banda d' aqueixa vasta carena que, com cendró sanfiteatre de montanyas, envolta nostre joliu pla del Llobregat, lo viatjer que segueixi las voreras del accidentat y ombrívol Congost, arribará en pocas horas als peus del fredós Montseny, hont s' exten la no menys celebrada planura de Vich. En mitj d' ella reposa la vetusta Ausonia, retirada del mohiment de las ciutats modernes y quasi tot l' hivern coberta d' un obscur mantell de bromas que sols deixa ovirar un qu' altre dels campanars, que vers lo cel s' elevan dominant la entrada, si las bufadas del temporal venen á esquinsarlo, dispersantne pe 'l cel la nuvolada.

Quan se penetra en sos arrabals mesquins, al veurer aquells carrers tant poch freqüentats y aquells edificis tan revellits en mitj del silenci, 'l cor reb com una alenada de tristesa y experimenta tot l' esser una impressió semblant á la freda humitat del vent que gela y fereix lo rostre; pero si de sobte la remor tremolosa de las campanas, qu'

allí á tot' hora brandan, vé á deixondirvos del encantament produhit per la primera sensació, vostre esperit rependrà coratge y us sentiréu com atrets per una secreta esperansa de goigs puríssims qu' han de trobarse al peu de las torres qu' aytals remors n' escampan. Aixís nosaltres tot divagant un dia com estraviats pe 'ls viaranyes solitaris de l' antigua ciutat, arrivarem á introduhirnos en l' inmensa, encar que sensilla catedral vigatana y prompte poguérem admirar la rica joya d' art que á son costat s' aixeca en forma de preciosíssim claustre ojival.

Es verament aquell lloch una magnífica mostra de las vellas construccions góticas, captivant l' esguart ab sas primorosas filigranas de pedra. En quiscuna de las ayrosas arcadas que l' envoltan, tres delicadas columnetas s' elevan de la sólida barana, posada per basament general, y van á sostindre lo primorós brodat de l' ojiva que, sent diferent en las demás arcadas, es en totes d' un treball exquisit y espléndit. La llum del sol llavors, que vé amosament á visitarlas, parteix sos raigs entre 'ls nombrosos festons, rosas y estrellas allí formadas de má de mestre; y dibuixa aprés en la paret interior del claustre ó en las duras llosas del paviment aquells contrastes de brill y sombra que reproduheixen los maravellosos capritxos, expressió material més sublime del misticisme cristiá.

En lo costat que corra paralelo al temple, pero en la part oposada, lo mur interior fa lloch á una série de fines-trals oberts també en forma d' ojiva, mes sense las labors ni las columnetas dels altres y deixant esplayarse la mirada per la dilatada plana de Vich; aixís lo cel transparent y la verdor dels camps guaytats per entremitj de las preciosas randas del claustre presentan una perspectiva de las més encisadoras, fins á deixar embadalit.

Allí en la planta baixa y en lo centro del pati enclós per aquella joya arquitectónica, aixeca severament sos frets marbres la tomba d' En Balmes, sobressurtint dalt del túmol l' estatua asseguda y pensiva d' aquest geni potent que feu irradiar una nova y més intensa llum sobre

las eternas lleys del *Criteri*. En las quatre caras del monument poden llegirs'hi diverses inscripcions llatinas referents á la curta existencia del gran sabi y en una d' ellas s' hi destaca ademés un sensill baix-relleu d' exactíssima y sentida alegoría; representa 'l sol ponentse darrera las montanyas!...

Verdaderament es una impressió de sublimitat la que sent l' ánima al penetrar per la porta interior del temple en aquell lloch de repós y meditació; al descobrir com una visió súbita per entre las columnetas d' aquells archs primorosos, la blanca y reposada imatge del immortal prébere, honra de la ciencia catalana; al sentirse voltat d' aquell silenci que sols torban á vegadas los gemechs del bronzo devallant de l' alt campanar. Las veus de l' orga també arriban fins allí de tant en tant, solemnes y tumultuosas, encar que vagament, y confonentse sovint ab la suau remor de la brisa quant passa movent las fullas dels arbres arrelats dintre aquella estancia melancólica. Aixís lo géní de la filosofía jau á l' ombra d' una maravella del esperit religiós y sembla que la germandat d' eixas dos bellesas canti armoniosament las excelencias del pensament cristiá.

¡Qué bé s' hi troba un en mitj de soletat tan pausable per meditar sobre 'l no rés de totas las grandesas! ¡Quan espantosa y trista s' ofereix llavors l' idea de l' oblit en la mort! ¡quan afalagador lo pensament de l' immortalitat seguint á una existencia gloriosa! Uns trossos de marbre cobreixen avuy un grapat de cendra en llur sí tenebrós y l' esperit qu' un jorn movia aquella mateixa pols portava la llum espléndida del saber á las intel·ligencias de tot l' univers! L' obra grandiosa d' aquell home privilegiat, lo pensament de nostras tristesas actuals, la memoria d' aquella generació plena d' entusiasme que treballá en fer renaixer la sanitosa influencia cristiana en l' art y en la filosofía sens altre estímulo que l' afany propi dels grans cors nudrits en la meditació d' aqueix ideal de Veritat y Bellesa que á tots encisa, aixó y

molt més recordava jo prop d' aquella prehuada tomba servadora de las despallas d' En Balmes...

Poch á poch mon pit s' omplia d' un sentiment indefinible d' esperansa, d' aquella esperansa que torna al cor migrat la pau perduda, ensenyantli que 'l bé may fineix sobre la terra; y al celestial concert de las campanas y al remor del vent gemegant en la planura, s' unia la potent veu del cor que al augurar lo retorn de la fe perduda, axugava en ma galta lo solch de las amargas llágrimas!...

F. B. F.

ADICIÓ Á LA GENEALOGIA

DE

WIFREDO LO PILÓS.

WAFRE D' AQUITANIA Y SOS DESCENDENTS.—MOTIUS TRAGICHS DE LA FAMA DE WAFRE.—SEMBLANSA DE SON NOM AB LO DE WIFREDO.—PARENTS SEUS FIDELS ALS REYS FRANCHS.—CONJECTURA RELATIVAMENT Á UN D' ELLS.

UANT s' estudia l' historia de Fransa en lo si-
gle viii, una de las cosas que cridan l' aten-
ció del qui coneix la de Catalunya es la
semblansa del nom de Wayfre ó Waifro,
duch d' Aquitania, ab lo nom de Wifredo;
semblansa tal, que l' historiador d' Espanya Carles Ro-
mey, francés, anomena al expressat duch, «Waifro ó Wi-
fredo». A Waifro anomenan alguns «Gaifer ó Gayferos;»
lós Anals y 'l *codex* d' Alaon, escrits en lo si-
gle ix, l' ano-
menan *Waiferius* ó *Waifarius* los uns, *Vifarius* l' al-
tre. D' aquestos noms al de *Wifredus* hi ha bastanta di-
ferencia; mes dits en espanyol ó en francés: Waifre y
Wifredo, n' hi ha poca.

Waifre era net del duch Eudes d' Aquitania que detin-
gué als mahometants prop de Tolosa l' any 721, era fill d'

Hunold, qu' ho sigué d' Eudes. Aquitans y franchs tingueren en temps de Carlos Martell, Pipino pare de Carlomagno y aquest, llargas y terribles lluytas, pretenent los franchs conquistar l' Aquitania per arribar al Océano y als Pirineus, y procurant los aquitans conservar sa independència. Los Maurins, en sa magnífica «Historia general del Langüedoc», parlan ab bastanta extensió d' aquestas guerras, traduhint y ordenant tot cuan d' ellas portan las Crónicas y documents dels sigles VIII y IX. Allí trobém, que Waifre, després de l' abdicació de son pare Hunold, sostingué la lluyta contra Pipino per espay de molts anys. Son regne ó ducat comprenia la Navarra francesa y arribava fins al Loire, la Septimania y l' Océan. Waifre era duch d' Aquitania l' any 745 y del 752 al 760 lluytá ab los franchs manats per Pipino lo Xich, quedant desolats lo ducat y las regions vehinas. Feren la pau l' any 760; pau desfavorable per Waifre, vensut; segons ella, tingué de donar á Pepino reents que responguésen de sa sumisió, entre 'ls quals l' hi doná dos cosins germans seus.

Aquestos se quedaren á Fransa propiament dita y tan fidels á Pepino y á Carlomagno, que foren molt engrandits y fets comptes per ab dos reys franchs.

Waifre s' alsá novament contra Pepino, torná á comensar la guerra entre abduas nacions, l' Aquitania fou desolada per 'ls franchs y Waifre mort per 'ls seus, per insidias de Pepino segons sembla, la nit del 2 de Juny de l' any 768, entre Periguex y Saintes. Sis anys ab pocas intermitencias sostingué la guerra son pare Hunold, ja á Aquitania, ja á Italia, doblegantse á la pau cuant era vensut per Carlomagno y entregat per un nebot propi seu, Llop duch de Vasconia, escapantse del poder del rey franch, fins que sigué mort per 'ls habitants de Pavia, sitiada per aquest, l' any 774. Llop II fill de Waifre y duch de Vasconia, manaba als montanyesos dels Pirineus navarros que l' any 778 destrossaren á Roncesvalls la retaguardia y 'ls equipatges del exércit de Carlomagno, cuant tornaba de Pamplona, l' alt Aragó y Saragossa. Aquest

Llop fou penjat; mes son fill Adalaric s'alsá també contra Carlomagno y Lluís lo Piadós, fou desterrat per una Dieta dels franchs l'any 790, restablert en lo ducat de Gasconya y l'any 812 acometé igualment en Roncesvalls l'exércit de Lluís lo Piadós que tornaba d'Espanya, morint en lo combat juntament ab Centul, un de sos fills. Sici-mir, altre fill y Llop Centul, nebot d'aquest, també s'alsaren contra Lluís lo Piados y fins l'any 819 continuaren lluytant ab pochs intermedis Gerimir y Gersand, decendents d'Eudes, Hunold y Waifre, sempr' al cap dels Vascons de l'altra part dels Pirineus. Tots aquestos decendents de Waifre acabaren sa vida trágicament; en lo camp de batalla ó en la proscripció; al pas qu'altres decendents de la mateixa familia foren obedients als franchs y 'n tragueren honors y poder, no habent conservat l'afany de l'independencia d'Aquitania que conservaren los altres.

Naturalment, los cronistas franchs d'aquells sigles y 'ls historiadors que 'ls segueixen al peu de la lletra, fins al nostre temps, califiquen d'infidels, ingrats, rebeldes, turbulents, ambiciosos y traydors á Hunold, Waifre y sos descendents: infidelitat, ingratitude, rebeldía y traició, tren-car las paus ajustadas ab los reys franchs, alsarse contr'ells després d'haberne rebut ducats, porcions del d'Aquitania, caurer sobre l'exércit franch á Roncesvalls: ambició y turbulencia, alsarse sovint ab armas contra 'ls reys de Fransa. Mes l'esperit de l'independencia nacional, la fidelitat á esta causa y la veu dels aquitans justifican l'alsament contra la conquesta, contra 'ls estrangers, com ho eran allí 'ls franchs, la duresa ab qu'aquestos tractaban aquellas regions explica be que 'ls duchs aquitans y gascons se valguessen de tots los medis, inclusas las paus fingidas ó ab segona intenció y las emboscadas á Roncesvalls.

Exceptats los il·lustres Maurins historiadors del Langüedoc y pochs altres autors, no consideran los escriptors d'història, que Pepino y 'ls franchs desolaren sens necessitat l'Aquitania, ni que Pepino tingué molt probable-

ment part en l'assassinat de Waifre, ni que si Adalarich, Siccmir, Llop Centul, Gerimir y Gersand foren posats per 'ls reys franchs per duchs de Gascunya ó Vasconia francesa y lo primer fou indultat per una Dieta franca, ni 'ls franchs ni sos reys obraban aixís per misericordia y generositat; sino per qu' aquella regió no s' alsés tant fàcilment veyentse governada per sa dinastia, simbol de cert grau d' independencia. Tot lo dolent vehuen á Hunold, á Waifre y á sos decendents; res dolent vehuen á Pipino, á Carlomagno y als franchs, en tractantse de las conquistas d' Aquitania y Gascunya. Aixó es injust é indigne de l' Historia.

De tots aquestos capdills d' una causa nacional, Waifre es lo qu' ha quedat mes en las legendas y memorias dels sigles remots. Los molts anys de lluyta que sostingué contra 'ls franchs, l' haber perdut tota l' Aquitania, la desolació que en son temps sufri aquell país, cuant los franchs la conquistaren, l' haber quedat una descripció de las prenas físicas d' aquest duch, l' haber lluytat contra Pepino, la pau que va fer ab aquest, l' haberli negat altra pau lo pare de Carlomagno, l' haber mort assassinat per algun dels seus, las sospitas de que Pepino fou l' auctor d' aquesta tragedia, la tradició dels brassalets del mort donats á un monastir, l' haber Pepino caigut malalt en una ciutat, Saintes, en cual territori habia succehit l' assassinat de Waifre, l' haber Pepino mort pochs mesos després qu' aquest; tot aixó feu lo nom de Waifre mes permanent que 'ls dels altres parents seus morts també trágicament. Son pare Hunold, fratricida, retirat á un monastir, sortit d' allí ja vell per venjar la mort de son fill y mort á pedradas per 'ls habitants de Pavia, y son fill Llop II dels Vascons penjat per l' emboscada en que caigué l' exércit de Carlomagno á Roncesvalls, habent tingut acabaments tant tragichs, no han deixat tanta fama.

Atesos los pochs Wifredos que 's troban en los sigles VIII y IX en Espanya y en las regions de Fransa mes acosadas als Pirineus, atesa la semblansa dels noms Waifre

y Wifredo, es verosimil, es una conjetura no fora de propòsit, qu' algun d' aquells parents de la familia de Waifre qu' obehiren als franchs y quedaren ab poder á Fransa, posés lo nom del mateix Waifre á un de sos fills y qu' aquest fos Wifredo lo Pilós. Uns cosins germans de Waifre entregats per aquest á Pepino com reents en la pau de l' any 760, foren fidels á Carlomagno y obtingueren en lo regne dels franchs poder y honors. Podria Wifredo lo Pilós haber descendit d' un d' ells y rebut un nom semblant, sino igual, al nom d' aquell remot parent, famós per las tragedias de son temps y de sos alsaments, y per la tragedia de sa mort. Res d' estrany que de las regions austro-occidentals de Fransa uns descendents d' aquella familia vinguessen á establirse en las regions dels Pirineus orientals.

M. Ludovic Drapeyron, en son 'recient estudi sobre 'l caracter de la lluyta entre l' Aquitania y 'l' Austrasia en temps dels merovingis y 'ls carolingis, (publicat aquest any en lo Boletí de l' Academia de Ciencias morals y políticas del Institut de Fransa), estudi de gran mérit, parla extensament de Waifre; de son orígen y estableix que per son avi patern Eudes ó per sa mare ó son avi matern descendia de Vasconia y per consegüent de rassa espanyola, puig la Vasconia hispana crea ab sas inmigracions la Vasconia gala ó per entendrern 's mes avuy, francesa. Lo nom de Waifre te un' etimología vasca, y sas costums, son caracter y sos defensors principals eran vascons. Causaba respecte y terror á sos enemichs, no era militar ni estratègich; pero sí molt astut, lluytá casi sol contra Pepino lo Xich tres anys seguits; fou menester, com á Viriat y á Sertori, que 'l punyal d' un traidó 'l tragués del mitj.

Malvat, tirá, boitj y, com se tractaba á tots los capdills d' Aquitania, impiu, infidel, irreligiós l' anomenan las crónicas y anals dels franchs; mes no pogueren los carolingis esborrar son nom del Mitjorn de Fransa; tot lo mes li feren una legenda negra, injuriosa. Modernament la tóhereica.

Son fill sigué portat per Pipino al Nort de Fransa l' any 768; aixó no impideix que pogués aquest fill succehir á un parent seu mort sens successió en lo ducat de Gas-cunya vuit ó deu anys després.

Podria Wifredo descendir de la familia de Waifre y de rassa navarra. Una tradició lo fa venir de Flandes; mes no consta que 'l fill de Waifre portat al Nort de Fransa 's quedés allí.

Aquestas conjecturas de tal descendencia de Wifredo no passen de verosímils; no hi ha documents que 'n donguin una proba.

¿CUAN APAREIX WIFREDO LO PILÓS?

DISCUSSIÓ DE LA FETXA ANY 865 GENERALMENT ADMESA Y D' ALTRES FETXAS INSEGURAS.—LOS PRIMERS DOCUMENTS EN QUE APAREIX WIFREDO.—DISCUSSIÓ DE SA FETXA ANY 875 —EXÁMEN D' AQUESTOS PERGAMINS.—PROBAS DE SAS COPIAS Y DEDUCCIÓ PER DITA FETXA.

Es opinió molt generalment rebuda fins á nos-tres temps, que la data ó fetxa de l' aparició de Wifredo lo Pilós en l' Historia, es l' any 865, en que destituit lo marqués Humfrido l' any 864, per habers' apoderat de Tolosa sens coneixement del rey Carlos lo Calvo, aquest disposá del ducat de Gotia dividintlo en duas regions: la Septi-mania, enllá dels Pirineus y la Marca espanyola ó primi-tiva Catalunya. Los Anals de San Berti, per 'ls quals consta aquesta divisió, diuhen solsament, qu' una part de

la Gotia siguié «encomenada ab confiansa» (*commisa á commissit*) per 'l monarca á Bernard, net del compte Rovigó ó Roricó ; mes no consta Wifredo lo Pilós com capdill de la Marca espanyola en aquell temps, ni son anteriors al any 875 los documents totalment autentichs é indubitables d' ell. No 's troba en escripturas, crónicas, ni anals d' aquell sigle y del següent, cosa alguna que senyale l' aparició de Wifredo l' any 865, ni la cessió de la soberania de Catalunya feta en son favor per Carlos lo Calvo, ni lo de las barras de sanch, ni tant sols l' institució del feudo del marquesat de Barcelona en benefici de Wifredo. En va 's fixa en las capitulars d' aquell rey la cita que posan los Maurins en lo tomo primer de sa Historia general del Langüedoc, cuant parlan de la divisió del marquesat de Gotia en dos; no 's troba referencia alguna á divisió, ni á Wifredo en capitular alguna de Carlos lo Calvo, ni altra.

Si estigués demostrat qu' aquell vescompte Wifredo que l' any 841 presidi lo judici de Terradellas (Gerona), era Wifredo lo Pilós, ja tindriam senyalada la fetxa de l' aparició d' aquest en nostra historia. Si fos indubitable que 'l compte Wifredo de Gerona, de Besalú y Ausona fundador de Ridaura, al qui uns han nomenat Wifredo d' Arria, confós ab lo marqués Humfrido y considerat pare de Wifredo lo Pilós, era aquest mateix, segons diguerem en l' article anterior, l' any 850 seria lo de l' aparició de nostre antich capdill, puig lo primer document que parla de dit compte de Besalú y Gerona, es la sentència de Fonteta, donada en judici entr' un hisendat anomenat Lleó y lo bisbe de Girona Gondeмар, presidit per vescomptes y *vassos* del compte Wifredo). Mes clara y directament apareixeria l' any 858 en l' acta de consagració de Ridaura. Passarian aisis y tot alguns anys sens trobarlo, puig no consta cosa alguna mes de dít Wifredo de Besalú, ja que no 's pot ab motiu econfondre'l ab lo marqués Humfrido y tindriam de considerarlo reduit als comptats de Gerona, Besalú y Ausona fins anys després.

Senyalariam la data de l'aparició de Wifredo lo Pilós en l'història, en lo pontificat de Fredold de Narbona, que comensà l'any 856, fins l'any 870, si l'Humfredo, que segons lo decret de Carlos lo Calvo, donat en dit any á favor de l'abadia de la Grassa, havia co-camhiat l'isla de Lec ab dit bisbe, sigués indubitablement l'expressat Wifredo.

Lo mateix pontificat de Fredold, que durá fins l'any 874, seria l'època de l'aparició d'aquest, si aquell compte Wifredo que canvià ab est bisbe de Narbona l'isla de Lec (segons los documents de Carlos lo Simple expressats anteriorment,) sigués Wifredo lo Pilós, com ho es aquell compte Wifredo qu'en temps del rey Odó (888-898) consentí una donació de drets fiscals en lo comptat de Gerona. L'identitat d'aquests comptes Wifredo, d'aquest consentidor y d'aquell canviador, ressalta en lo decret de Carlos lo Simple de l'any 908. Si te dubte l'aparició de Wifredo l'any 872, per si lo canviador de l'isla de Lec ab Fredold no es lo Pilós, podriam preguntar, si lo Wifredo qu'apareix lo mateix any com testimoni en lo judici celebrat en lo castell de Minerva (Narbona) devant de Salomó, enviat ó comissari y firmá dit document, es ó no lo capdill de Catalunya. (*Hist. gen. de Lang. T. I. I. P.*)². L'any 873, si 'ls documents anteriors no fossen considerats com suficients, podria mirarse com lo de l'aparició de Wifredo lo Pilós, en l'acta de consagració de Formiguera, en la qual apareix un compte Wifredo com co-fundador, lo mateix qu'en altr'acta semblant, posterior, apareix com fundador principal³.

Mes l'aparició totalment indubitable de Wifredo lo Pilós no es en documents de l'altra part dels Pirineus, sino en documents de Catalunya. Si 'l compte Wifredo co-fundador de Formiguera, si 'l compte Wifredo co-canviador de l'isla de Lec, si 'l compte Wifredo co-donador de Pradas á la Grassa pot no ser lo Pilós, si, reduintnos als documents de Catalunya, lo compte Wifredo fundador de Ridaura pot ser altre que 'l Pilós; lo fundador del

monastir de San Joan de las Abadessas es sens dubte aquest. La primera vegada que sens l'ombra del mes petit dubte se presenta en l'Historia lo fundador de la dinastia comtal de Barcelona, es quant siguié dotat l'expressat monastir; lo primer ó mes antich document que sens la menor vacilació s'atribueix ab motiu á Wifredo lo Pilós, es l'acta d'aquesta dotació. Los noms de sa muller la comptesa Winedildes y de sa filla Emmon, juntament ab tota l'història de dit monastir, del de Ripoll y ab tots los documents dels anys següents, caracterisan en l'expressat document quin es lo compte Wifredo que l'otorgá. Aquell antich capdill de Catalunya se titula allí «per la misericordia de Dèu Compte y Marqués» y firma baix la fetxa ó data de 26 ó 27 de Juny, any 875 de l'Encarnació, Era 5.ª any 1.er de Carlos Emperador.

(..... V. *Klds iulii. anno incarnationis pfate. dcc. lxxv. vl supra meminita* * era V seu sub imperii karoli ymperatoris vl anno primo...)

(Arxiu de la Corona d'Aragó. Num. 3 duplicat de Wifredo I. Tomo I dels Traslats oficials.)

(.... VI *Klds iulii, anno I regnante karoli ymperatoris...*)

(Arxiu de la Corona d'Aragó. Num. 3 duplicat de Wifredo I. Tomo I dels Traslats del P. Ribera.)

Algunes dificultats ofereix aquesta data y las ofereix per consegüent l'època del document que la porta. L'Era corresponent al any 875, no es quinta ni acaba en 5. L'Era corresponent á dit any seria lo 913 ó aixís. Carlos lo Calvo, qu'era rey de Fransa y de la Marca espanyola l'any 875, no fou coronat emperador fins lo dia de Nadal del any expresat. Es cert que podia titulars' emperador desde la mort del Emperador Lluís II; pero aquesta ocorregué als 12 d'Agost (*pridie idus Augusti*), segons la Cronica del prebere Andreu que vivia llavors y fou un dels que portaren lo cadavre de Lluís, de Brescia camí de Milan, per cual motiu es del major credit (V. Muratori *Annali d'Italia*, T. v. págs. 109 y 110.) Los Anals de

S. Bérti, escrits en aquells mateixos anys, senyalan també la mort del Emperador Lluís per 'l mes d' Agost. ¿Com podia Carlos ser titulat tal per 'l mes de Juny? Certament, en algun modo indirecte, Carlos disputaba á son parent Lluís la corona imperial, lo papa Adria II l' hi havia promés aquesta corona en morint Lluís; mes aquest vivia encara per 'l mes de Juny y Carlos no s' havia alsat ni s' alsá contra d' ell disputantli l' imperi.

Si per 'l Juny de l' any 875 no hi hagués hagut Emperador ó Carlos hagués estat en guerra ab lo qu' hi havia, podria admetrer's la data de la dotació de S. Joan; mes hi havia l' Emperador Lluís II, Carlos lo Calvo no li disputaba directament l' imperi, no hi havia una part d' Europa, una nació, ni la mateixa Fransa ahont regnaba, que l' hagués aclamat Emperador en vida de Lluís y no 's coneixen documents que li donen lo titol imperial avans del Desembre de l' any 875. Pot ser hi ha equivocació d' un any per part del escriptent, equivocació gens rara en aquell temps. A voltas se troban equivocadas moltas datas en documents antichs, no corresponent l' any de l' Encarnació ab l' Indicció, ni ab l' any del rey de Fransa, per quant no pocas vegadas los que redactaban los documents sabian l' any del monarca y no sabian de cert l' any de la Encarnació, ni l' Indicció en que verdaderament se trobaban. Aixís com un d' aquestos dos exemplars de la dotació de San Joan está equivocat d' un dia de la data, puig l' un porta lo 5 de las calendas y l' altre lo 6, lo que porta l' any de l' Encarnació pot estar equivocat d' un any d' aquesta data, faltant un I á continuació del V final d' ella y correspondrer al 876. Pot estar equivocat de deu anys, faltant un' X al costat de las duas que precedeixen al V final y ser l' any 885, primer d' un Carlos Emperador, Carlos lo Gras, que regná á Fransa desde l' any 885 al 887.

Aquesta segona suposició correspon mes ab l' opinió general sobre l' época de restaurarse 'l comptat d' Auzona ó Vich y ab las datas de la consagració de San Joan

de las Abadesas y de Sta. María de Ripoll. Sembla que Wifredo restaurá lo comptat d' Ausona sobre 'ls anys 880 á 86 y apar estrany qu' avans de restaurarlo, hi fundés un monastir de monjas.

Mes l' any 858 lo compte Wifredo de Gerona, Besalú y Ausona, (que tal volta era lo Pilós), fundá lo monastir de Ridaura, mes proxim á la vall ripollesa qu' aquesta vall á Vich, en una época en qu' aquesta ciutat y son territori se presentan en tots los auctors com arruinats y erms. L' expressada fundació de Ridaura podria significar, que si una gran part del comptat de Vich ó Ausona estaba en poder dels mahometans ó erma avans del any 880, altra part, l'ames acostada als comptats de Besalú y Cerdanya, estaba lliure d' enemichs, y que si l' any 858 s' hi havia pogut establir un monastir, podia establirse'n hi altre l' any 875. De manera, que la circumstancia de no haberse restaurat Ausona ó Vich y la major part de son comptat fins l' any 880 ó 85, no vol dir qu' un extrem del comptat, la vall ripollesa, no fos restaurada molt avans y no poguessen establir's hi monastirs l' any 875. En aquell mateix extrem del comptat ausetá ¿no s' hi havia fundat lo monastir de Ridaura l' any 858?

La consagració de l' iglesia de Sant Joan se verificá l' any 887, tercer de Carlos lo Gras y sembla estrany que passessen ons' ó dots' anys entre la refundació del monastir y la consagració de son temple.

L' any 888 los mateixos comptes Wifredo y Winedilda feren dedicar lo monastir de Sta. María de Ripoll, duas horas mes ensá de San Joan de las Abadessas, en la mateixa vall ripollesa y en l' unió del Ter ab lo Freser. Entregaren, dedicaren ú oblaren al monastir á son primogenit Rodulf, com la filla Emmon á San Joan. Sembla estrany que fundessen l' un monastir y oblassen l' un fill trets' anys avans que l' altre. Los fets y 'l primer any de Carlos Emperador s' esplican millor suposant l' any 885 que lo 875.

Lo monastir de Ripoll fou edificat per Wifredo, segons

diu l' acta de la consagració feta l' any 888 «... la cual «iglesia ha procurat ab esforços edificar á saber un varó ilustre, assó es Wifredo compte y Winidillis compta, en «merit del cual alsá los llindars del temple...»

(...quam (Ecclesiam) ædificare conatus est videlicet vir illustris id est Vvifredus comes et Vvinidilles comitissa in cuius merito surrexit linima templi...) Marc. hisp. App. 45.)

Dit monastir fou consagrat l' any 888, primer del rey Odón, segons la mateix' acta de consagració. Vuit anys avans, lo segon del rey Carloman de Fransa, que 's lo 880 ó 81, ja estava edificat; lo prébere Ariulph li feu donacions, «donant y concedint á l' iglesia de Santa María «Verge en lo monastir Ripollés, á las mateixas altres «iglesias allí fundadas baix lo nom de Sant Pere apóstol «y á honor de Sant Joan martir de Cristo, á Dachino «abad y als monjos.»

(...Ego Ariulphus presbyter... Dono atque concedo domui sanctæ Mariæ virginis in monasterio Rivipullense et ipsas ecclesias alias qui ibidem sunt fundata nomine sancti Petri apostoli et in honore sancti Iohannis martyris Christi et Dachino habati et monachis... IIII nonas decembris anno secundo Karle magno rege...) Villanueva. Viaj. liter. á las Igl. de Esp.)

Donchs, si lo monastir de Ripoll ja era edificat l' any 880 y no fou consagrat fins l' any 888, lo de Sant Joan de las Abadessas, encara que fou consagrat l' any 887, podia ser edificat l' any 875 ó lo 876, no sent precis que la consagració seguís immediatament á l' edificació.

Habem pogut examinar molt detingudament y quantas vegadas ens ha sigut necessari, los tres documents del temps de Wifredo lo Pilós qu' hi ha en lo riquissim arxiu de la Corona d' Aragó. Son las actas de dotació y entrega de Sant Joan de las Abadessas, quals fetxas habém apuntat y la de consagració de l' iglesia del mateix monastir y ratificació de las donacions fetas. Examinant bé aquells antichs pergamins, escrits ab lletra del sigles ix ó x, exa-

minant lo caracter de lletra de las firmas y també de las rúbriques de Wifredo y demes firmants, habem adquirit la convicció de que dits tres pergamins y per conseguent lo que porta la data 875, no son los originals firmats per 'l compte y 'ls testimonis; sino copias fetas en aquells temps; sent copias, ja no cal estranyar un' equivocació de data, la falta d' un I ó d' un X.

Los dos pergamins de la dotació no son enterament iguals. Lo que porta la data 27 de Juny de l' any 875, es mes antich que 'ls altres, la lletra es menos marcada y mes dolenta, lo pergami está bastant maltractat, com qu' hagués estat mullat ó per molts anys en lloch humit. L' altre, lo que porta la data del 26 de Juny, sens mes any que 'l primer de Carlos emperador, es mes prim; pero está molt ben conservat, la lletra es millor, mes clara, se llegeix molt bé. Sembla mes modern y pot ser ho es poch mes. En altr' article que dedicarém als documents de Wifredo qu' hi ha en l' Arxiu y en las obras, parlarém d' aquestos pergamins mes detingudament. Aquí 'ns ficarém tant sols en lo que porta l' any 875, insistint en qu' es una copia, molt probablement.

La lletra de la firma de Wifredo es en ell igual á la de tot lo document y fins á la del que firma com escribent. La rúbrica que segueix al nom del compte la portan també, al devant, lo nom d' un testimoni y al darrera lo nom d' altre testimoni. Encara que las firmas d' algun dels testimonis y la del compte son de lletra mes grossa que la de tot lo document, te tots los characters de ser d' una mateixa ma. Lo pergami, de dotació també, que ab l' altre forma lo número 3 duplicat, sembla una copia y porta en los noms dels firmants las mateixas rúbriques que l' altre. Sembla una copia no molt exacta, puig hi falta alguna frase que l' altre porta, alguna altra frase hi ha de mes y algun' altra está en lloch diferent.

Lo primer ó mes antich document original d' aquell temps qu' hi há en l' Arxiu, es lo número 8 de la serie de Wifredo I y es l' acta de consagració de Sant Martí del

Congost feta als 5 d' Agost de l' any 899, any 1 de Carlos lo Simple. Es un pergamí mes llarch y ample que 'ls de Sant Joan de las Abadessas, encara qu' hi ha menos escrit, (2 palms d' ample y 2 $\frac{1}{4}$ de llarch; los de San Joan, 2 palms y $\frac{1}{4}$ de llarch y 1 $\frac{1}{4}$ d' ample), la lletra es menos bona ó clara, mes antiga, está escrit no parelament á la longitut, sino parelament á la latitut y en las firmas se repara la diversitat de caracters de lletra, la diferencia de mans en los noms y rúbriques dels firmants que sabian escriurer, y en las creus dels que no 'n sabian y l' esribent posaba los noms d' ells y la paraula *signum* als costats de las creus. Aquestas diversitats de lletres ó de mans no 's repara en lo pergamí que porta l' any 875, ans bé la multiplicitat d' una mateixa rúbrica y la semblansa de lletres de las firmas, encara qu' algunas están trassadas ab lo propósit de que semblessen diferents, afirma mes y mes en l' ideya de ser una copia molt antiga, però copia al fi. Com la diferencia de caracter de lletra entre 'ls anys 876, 885 y següents es poca ó nula, per 'l caracter de lletra no 's pot coneixer de quin any es lo pergamí en cuestió. Convensuts de qu' es una copia antiga, ja no estranyarém qu' hi falten una I ó un X á la data DCCCLXXV que porta y dihem qu' hi faltan, porque lo mes de Juny de l' any 875 no era l' any primer de cap emperador Carlos, sino l' últim del emperador Lluís d' Italia.

Hi ha en lo mateix arxiu y per tot arreu pergamins que no son copia, sino originals, en los que ningun dels firmants sotscriu de sa propia ma, tot lo mes fa una creu, á voltas ni aquesta; los noms que figuran las firmas son tots de la mateixa lletra del document, com també las paraulas *signum* y las creus que precedeixen al nom de cada un. Son documents de venda, compra ó donació, com molts que n' hi ha del mateix Sant Joan de las Abadessas y aquestas informalitats de las firmas eran debudas á que 'ls vendedors ó 'ls donadors no sabian escriurer. Podria creurer's si 'l pergamí mes vell de la dotació de dit monastir es un original d' aquesta calitat. Mes per nostra part n' ho

considerém aixís. Lo compte Wifredo, l' archiprebére y 'ls demes testimonis que firman dit document, sembla que sabrian escriurer, com la major part dels que firmaren la consagració del Congost. Sembla qu' un Príncep no cri-daria per testimonis d' una fundació tant notable á perso-nas ignorants de l' art de l' escriptura y en la consagració d' una petita iglesia foren cridades per donarne fe, varias personas que sabian firmar, com se veu en lo pergami d' ella; personas qu' en sapiguessen també serian cridades per donar fe de la dotació d' un monastir important. Una cosa es un document particular de venda ó donació feta per personas de la generalitat, y aquest podia 'llavors passar sens testimonis y sens que 'ls venedors ó 'ls dona-dors sapiguessen escriurer, altra cosa es un document de fundació y dotació d' un gran monastir feta per el Prín-cep d' un país, ab l' objecte politich y administratiu, com diriam ara, de fer poblar y conresar un territori erm. Aquest segon document necessita mes formalitat y firmas verdaderas, obra de la propia ma de cada un dels fir-mants. També per aquestas consideracions mirem lo do-cument ó pergami mes vell de Sant Joan de las Abades-sas com copia y lo mateix lo pergami de dotació menos vell. L' original d' aquestos y lo de consagració, que tam-bé es copia, tal volta se guardaban en una caixeta sobre l' altar major del monastir, perque fossen mes respectats y foren perduts mes fácilment, y en l' arxiu s' hi guardaban las copias y 'ls documents de menos importancia.

Com los dos pergamins de la dotació de Sant Joan de las Abadessas no dihuen exactament lo mateix, sino qu' en las frases de devoció presentan algunas diferencias, pot preguntarse ¿quin' es la copia exacta del original? Podem considerar que ni l' un ni l' altre ho serian y al mateix temps abdos ho eran; qu' en lo principal, assó es, en las possessions donadas per 'ls comptes Wifredo y Winedil-des, las copias son exactas, puig dihuen lo mateix, excep-tadas dos ó tres cosas sens importancia; mes qu' en la part d' invocacions devotas propia de tots los documents

d' aquesta calitat en aquells sigles, l' exactitut no es completa.

L' equivocació de la data, posant lo mes de Juny de l' any 875 com perteneixent á l' any primer de l' imperi de Carlos lo Calvo, que no comensá fins per Nadal ó per l' Agost tot lo mes, de dit any, aquesta equivocació ja fa sospitar que 'l tal pergami mes vell de San Joan es una copia. Certament l' acta de consagració de Formiguera porta molt majors equivocacions de la data, porta l' any 820, temps de Lluís lo Piadós y any xi de Carlos lo Calvo y la data veritable (873) s' ha de deduhir per l' indicció vi y per 'l pontificat del arquebisbe de Narbona Sigebod. Mes los Historiadors generals del Langüedoc, que publicaren dit' acta, no diuen sino que la tragueren de l' arxiu del arquebisbat d' aquella metrópoli; no si era en un cartulari, ó si era copia ab las firmas d' una mateixa ma, ó si era original ab las firmas de lletres diferents.

L' empenyo en convencer'ns de que lo pergami mes vell de Sant Joan de las Abadessas es una copia, lo fundem en l' utilitat de donar per veritable, com ho es, un document al qui l' equivocació de la data pot fer semblar fals. Y sobre tot, la veritat sia en son lloch, puig se consideraba com document original. Podria serho y un' equivocació de l' escriptent, que s' anomenaba Notús y era sacerdot, ferlo presentar ab la data equivocada d' un número menos dels que l' hi corresponian. Dits pergamins de Sant Joan podrian ser tant originals com los de venda ó compra y donació que tenen los noms que figuran las firmas, escrits tots de la mateixa ma del escriptent y per distracció d' aquest faltarhi á la data un número I ó un número X. Equivocacions semblants se veuen en molts documents d' aquells sigles. Mes en aquest cas ¿com no sabian escriurer lo compte Wifredo ni 'ls testimonis, quals noms apareixen tots de lletra casi igual? Com tres dels firmants feyan una mateixa rúbrica? Com la comptesa no sabia fer una creu, puig la que precedeix á son nom s' observa qu' es d' una ma mes avesada á escriurer que la d' una dona d' aquell temps? (5)

Podriam afirmar, que l' original no portaba l' any 875 sino lo 876 ó lo 885, puig, per ignorant ó distret que si- gués l' escriptent, qu' en documents d' aquesta qualitat era un eclesiastich, sabria bé quin any corria y sent l' any I d' un emperador Carlos, no podia ser lo 875 per 'l Juny. Lo pergamí de dotació que no porta sino l' any de l' Emperador y apar copia mes moderna presentant mes clara lletra y millor estat, porta un dia de diferensia en la data, y l' hi falta alguna frase y te algunas diferents comparat ab lo pergamí mes vell; en aquest pot haberhi l' equivocació de faltarhi un número romá, I ó X, aixis com en l' altr' hi ha la de faltarhi algunas paraulas.

Establerta la falta d' un número romá, pot ser la d' un I y ser lo pergamí copia d' un de l' any 876, primer de Carlos lo Calvo emperador, quals anys imperials comen- saban lo 25 de Desembre y si 's vol lo 13 d' Agost, obít de l' Emperador Lluís. ¿Pot ser d' un X la falta y ser de l' any 885? Efectivament lo dia 6 de Desembre de l' any 884 morí lo rey de Fransa Carloman, qu' era lo rey feudal de Catalunya la Vella, essent Wifredo I lo compte de Barcelona, Ausona, Gerona, etc., feudatari molt proba- blement. Encara que Carlos lo Gros, havia sigut coronat emperador á Roma lo dia de Nadal del 881, en Fransa y en Catalunya no 's contaban los anys per son imperi, si- no per lo regnat de Carloman. A la mort d' aquest, lo Gros fou declarat rey de Fransa y monarca feudal de la primitiva Catalunya; mes no fou reconegut immediata- ment per tot aquest regne. Hi ha documents del Rosselló qu' als 22 de Maitj del any 886, segon de la mort de Car- loman, encara no contaban per monarca d' allí á Carlos lo Gros. L' any primer d' aquest Emperador, encara que comensés ja avansat l' any 885, pot abarcar lo Juny d' aquest any, encara qu' entre la mort de Carloman (6 De- setembre 884) y lo regoneixement de Carlos lo Gros per rey de Fransa hi mediessen alguns mesos. Per l' acta de con- sagració de l' iglesia de Sant Joan de las Abadessas, se veu qu' als últims de Juny de l' any 887 Wifredo I conta-

ba lo tercer any de dit Carlos, y qu' aixís comensaba lo compte desde la mort de Carloman ó dins dels primers mesos de l' any 885. Donchs segons dit compte, l' any primer de Carlos lo Gros podia inclourer lo mes de Juny del 885. Tenim, donchs, que lo pergami mes vell de Sant Joan de las Abadessas pot ser copia, equivocada d' un número romá en la data, d' un document que portés l' any DCCCLXXVI ó lo DCCCLXXXV. (6)

Es possible que 'l document original portés la data 875 y que l' escribent que tragué las copias mesos després hi posés «any primer de l' Emperador Carlos» sens mirar que per 'l Juny n' ho era encara y fixantse sols en que dins de l' any 875 comensá dit imperi. Pot ser la dotació fou feta per 'l Juny del 875 y 'ls pergamins que discutím foren escrits com originals després de la mort de l' Emperador Lluís y s' avansá l' escribent á posar l' imperi de Carlos per 'l Juny, sens fixarse en que no comensá fins per Nadal y atenent solsament á qu' habia comensat dins de dit any.

Passem ara á discutir la data 875 baix altre concepte, lo polítich, com diríam en nostre sigle.

J. NARCÍS ROCA.

NOTAS

¹ Los Anales de S. Bertin, escrits en aquells anys, no portan la divisió del ducat ó marquesat de Gotia, en Gotia propiament tal ó Septimania, Marca espanyola ó primitiva Catalunya, tan clarament com se suposa per lo general. Dihuen solsament: que Carlos doná á Rodbert, l' any 864, las possessions que tenia Bernard II de Tolosa y que l' any 865 enviá á Gotia á Bernard, net de Rorigó y l' hi encomaná ab confiança part de la mateixa Marca. Mes no dihen quina part, no parlan de Wifredo y no parlan mes

de la Marca espanyola en particular; sols de la Gotia, referintse al compte Bernard de Rorigó, sens expressar si entenen la Marca espanyola en ella ó no. Acabem de llegir aquells anys dels Anals de S. Bertí en lo tomo III dels *Scriptores rerum francorum* compilats per Duchesne y no hi habem trobat ben clara la divisió que 'ls Maurins donan per indubitable y perpetua, ni cosa alguna de Wifredo.

2 *Conditiones sacramentorum ad quas ex ordinatione Salomon misso Irimberta seo et iudices in mallo publico ante Castro Menerba in paco vel territorio Narbonense sub-urbio Minerbense Et sunt nomina testium qui hoc testificant et jurant hic sunt Arcearius, Ilpericus, Stephanus, Wifredus sub die VIII Kalendas Madias anno XXXIII regnante domno nostro Karule rege. Signum + Arenario. Signum + Ilperico. Signum + Stephano. Signum + Wifredo qui has conditiones jurabimus* (Any 872. Hist. gen. del Lang. Pr. Del arx. de l' abad. de Caunes.)

3 L'acta de consagració de Formiguera porta l' any 821 y 11 de Carlos, duas equivocacions, del escriptent, es molt probable, puig l' any 820 regnaba Lluís lo Piadós y l' any XI de Carlos lo Calvo, qu' era lo 850 ó 51, no era bisbe de Narbona Sigebodo. Mes la fetxa de dita consagració se dedueix be per l' indicí VI que porta, cual indicí correspon exactament al any 873. Lo número 873, sumat ab 3, dona 876, que dividit per 15, dona 58 per cocient y 6 per residuo, qu' es lo número de l' indicí. Dit any 873 es lo primer del pontificat de Sigebodo després de Fredoldo.

La segona consagració de Formiguera (any 1019) parla del compte Wifredo, siguiu ó no lo Pilós, com fundador principal, en aquestos termes: *archiepiscopum. Narbonensem qui dictam Ecclesiam sanctam (de Formiguera) dedicavit II nonas octobris anno millesimo XVIII regnante Roberto rege et donationem et dotationem ipsi ecclesie de Formiguera et monasterii Sti Jacobi factam á comite Wifredo et fratre ejus confirmavit* (Hist. gen. del Lang. Pr. De l' arx. del arquebisb. de Narb.)

4 Tant lo trasllat del P. Ribera, com lo trasllat oficial portan *prenominata*; mes nosaltres, los dias 8 y 13 d' Agost de 1877 y altre immediat, examinant lo pergami mateix, habem llegit *prememinta* ben clarament, cual paraula significa «avans recordada.»

5 Debem á l' amabilitat del distingit historiador de Catalunya En Antoni de Bofarull, l' haber pogut examinar ab tot deteniment en l' arxiu de la Corona aragonesa, del cual es oficial primer, los pergamins de Wifredo lo Pilós y tots cuants habem desitjat, y llegir y copiar quant ens ha placut tant d' ells, com dels tomos de Trasllats dels pergamins, com de l' escullda biblioteca auxiliar del Arxiu. Al costat d' una persona tan perita en antiguetats, habem tingut la satisfacció d' examinar la data que porta lo pergami y convencer 'ns de que no te esborrat número algun, sino qu' es realment DCCCLXXV y també altres paraulas dubtosas del mateix, posántnoslas ell en clar. També en cuants dubtes l' habem consultat sobre la significació de frases del llatí especial d' aquells sigles, sobre fetxas ó altres punts, habem trobat en lo distingit historiador l' erudició y la bona volensa que 's pujan desitjar. Tenim una gran satisfacció al repetirli aquí

la manifestació de nostre agraïment. Tant ell, com son cosí germà l'archiver En Manel de Bofarull, com son nebot En Francesch de Paula, fill d'aquest, continuan en l'Arxiu la tradició d'En Prosper de Bofarull, aquella tradició de bonavolensa, amabilitat y facilitació dels estudis, que tant honran al establiment y als custodis de sos tresors. En las salas d'aquell antich y hermós edifici, en mitj del ordre y llimpiesa ab que tot está col·locat, ab la facilitat y lo bon agrado que troba allí l'estudiós per sas investigacions y ab una persona tant erudita en Historia de la Corona d'Aragó com l'actual historiador de Catalunya, constantment disposada á guiarlo, hom se sent com en un dels arxius històrichs dels grans centres literaris d'Europa, de París ó Viena mateix, hom hi va, s'hi troba y ne surt ab satisfacció, profit y agraïment, tant per la riquesa dels documents, com per la amabilitat, y erudita y benévola guia qu'hi troba.

6 En *Los Condes de Barcelona vindicados* s'hi llegeix (tom. 1. pag. 17.) que 'ls documents de dotació y consagració de S. Joan de las Abadessas son dels anys 875, 77 y 78. Serà equivocació d'impremta, puig tant en los tomos de trasllats, com en los mateixos pergamins del sigle IX ó X, se veu que 'ls anys que portan son lo 875 y lo 887. Atesas las justíssimas reputació que te y autoritat que fa dita obra, creyem necessari fer notar l'expressada errada, qu'á nosaltres ens portava equivocats avans d'anar al arxiu de la Corona d'Aragó á llegir los trasllats y pergamins de dotació del expressat monastir, que son los dos (núm. 3 duplicat de W. I.) dels qui tant acabém de parlar.

LA FILLA DEL MAR

QUIETAS estaban las aguas de la inmensa mar; sas onas mansament besavan la platja del Estartit, y l' alt Montgrí allargava las ombras agegantadas al veures poch á poch abandonat pel sol.

Devant seu, costat de la desembocadura del Ter, las Illas Medas treyan sos caps descarnats y punxaguts demunt las aguas, y un vol de blancas gavinas revoltejava y 's banyava en ellas.

Una barqueta tripulada per un sol mariner que acompanyava á un passatjer á la mes gran de las Illas s' allunyava en aquell moment del Estartit.

No es que tingués res que fer en dita Illa, habitávanla quasi no mes un oficial y una petita guarnició. Unicamente la curiositat li feu emprendre aquell camí.

Fondejaren en la cala, y despres de desembarcar, nostre curiós inspeccioná las fortificacions que hi feren anys passats y que serveixen pera vigilar la costa; las quals

inutilment bombejaren los francesos. Seguí despres lo edifici que serveix d' hospital, los magatzems hont guardan los queviures y la pólvora, la casa del governador y las habitacions de la petita guarnició y contats sers que hi tenen la morada, algunas d' ellas fetas dins la mateixa roca.

La Illa es alta y de roca guixosa, aixis es que poca vegetació vingué á alegrar la vista del viatjer; unas quantas cabras y ovellas pasturavan per entre las rocas sens ser guardadas per ningú, y alguns soldats cullian los agres fonolls marins pera ferne son sopar.

Veyent que ja 's feya tart y que res mes hi havia que veure en aquella poch menos que solitaria roca, digué al mariner que aparellés la barqueta.

Anava ja á embarcarse, quan cinch ó sis homens estranyament vestits y de figuras y ademans mes estranys encara, sortiren del peu de la mar y comensaren á pujar per lo rocam ab sens igual lleugeresa y per un lloch que semblava inaccessible.

—Qui son aquesta gent? preguntá 'l pasatjer.

—Son los pescadors de coral que ab gran abundó aquí 's cria, respongué 'l mariner.

Fins que desaparegueren de sos ulls atonits, los estigué mirant, despres se ficá dins la barca pera tornar á Torroella; mes una figura estranya li feu detenir lo bras del barquer que anava á remar, y senyalantli ab lo dit.

—Que 's alló? li preguntá.

Lo barquer dirigí la vista envers aquell indret, y feu un moviment de recel y disgust, procurant allunyar-se.

—Es una persona, ó un animal estrany? torná á dir lo primer.

—No sé que dirvos, respongué 'l mariner; sa figura encara que feréstega es d' home, mes tothom fuig d' ell com d' una bestia fera.

—Y per qué?

—Ell fuig de la gent com si se 'l haguessen de menjar; sempre está esferahit, y com amagantse de tothom tot te-

merós; te son cau dins d' eixa roca que ara 'l sosté, no viu mes que de fonolls marins y d' algun tros de pa moreno que devegadas algú li tira desde dalt, com ho podrian fer ab un cá; passa 'l dia pescant corals y la nit corrent per aqueixas rocas en los llochs mes inaccesibles com si fos un aucell de nit; ningú sab d' ahont vingué ni qui es, puig ab tants anys que es aquí potser no ha enrahonat ab duas personas; dihuen que te una veu tan gutural que mes que veu humana sembla l' udol d' una fera: n' hi ha que dihuen si te part ab lo diable, y, á dir la veritat, crech que á lo menos deu estar per ell protegit, puig ningú pesca com ell mes hermosos corals, ningú com ell se llénsa als mes grans perills com qui á grát scient busqui la mort, y cap mes s' escapa tan facilment dels perills á que son ofici 'ls esposa.

En aquell instant, aquell home ó figura d' home que fins allavors havia estat inmóvil com una estatua, feu un moviment tan sobtat y tant brusco que 'l passatjer de la barqueta cregué que queya al mar estrellantse avans ab las rocas del seu peu; mes res d' aixó succehí; no feu mes que cambiar de posició com un autómata, y quedar-se clavat dalt d' una roca mes alta, fixa sa vista en un punt del mar prop de la segona illa.

Lo mariner observant la sorpresa de son company.

—Es que ha sentit la filla del mar, li digué.

Y efectivament ab la quietut de la vesprada y al compás del vagarós remor de las onas s' oigué una veu dolsíssima y armoniosa cantar una trista y poética tonada.

—A la filla del mar? ¿qué vol dir aixó? preguntá altre volta lo viatjer sempre mes admirat.

—Tampoch se sab qui es; uns dihuen que quant aquest home arrivá aquí, duya una nena que molts cregueren ser sa filla, mes á la que may se li sentí darli lo nom de pare; altres dihuen que la tragué del fons del mar del qual es filla un dia pescant corals; lo que hi ha es que ella y ningú mes exerceix un poder tan gran sobre aquest home, que á sa sola veu, tremola, plora ó riu, y que ab

una mirada seva li fa fer lo que vol: los millors corals que pesca son per ella, y dels que ven, li 'n dóna també 'l producte no guardantse may res per ell.

En quant á ella, feréstega també com son pare, ó lo que sia, ni parla may ab ningú sino per necessitat, ni surt d' aquestas illas sinó que sia pera passejar pel mar ab sa petita y graciosa barqueta que conduheix ella mateixa, y desdenya asprament á tots los infelissos que atrets per sa hermosura han tingut la fatalitat de enamorsen. Molts dihuen que com á filla de l' aygua no pot estimar á cap mortal; altres dihuen que pot ser es filla d' alguna serena y que lo que procura es desesperarlos per atraúresels mes y portársels mar endins pera perdrels. Si la vegesseu que hermosa es! Adornada sempre de riquíssimas brancas de coral, ab sos ulls de foch, ab sa bellíssima cabellera d' atzabetja, y ab son rostre de feréstega bellesa! sí, bella, mes de una hermosura tan estranya, que á tothom sorpren.

—Y per qué no la havem d' anar á veure?

—Dèu nos ne guardi, digué 'l mariner, ningú s' atreveix y ay del que ho fes! no seré jo qui corri 'l risch de veurem atret y perdut per eixa sirena.

Apesar de las rahons del mariner, son company no desistí de son empenyo y ab bonas paraulas y ab bonas monedas, lográ que dirigís la barqueta envers la segona de las illas.

Havia ja entrat lo vespre, y la llum mística y clara iluminava aquellas grossas rocas que eixian á flor d' aigua, en las quals corren gran perill de estabellarse los que no sian molt práctichs, y aquella blava é inmensa mar sobre la que deixava un rastre de llum brillantat que 'l feya semblar com si de son fons eixis la claror d' un palau de fadas format per crestall y plata brunyida. Lo barquer remava ab tota forsa ajudat del curiós viatjer, pera atansarse á la lleugera nau, ahont la filla del mar cantava graciosa y descuidadament deixantse portar per las onas.

Quant passaren per prop de la roca ahont havian vist

lo busso, eix estava encara allí ab la mateixa posició y fixos los ulls en la hermosa donzella. Lo cant d' aquesta arrivava ja clara y distintament á orellas dels de la barca;

Voga barqueta pel mar endins;
onas saladas, dolsas remors,
auras marinas que tan jo estim
plácidas duheume, á n' els meus amors.

Voga barqueta
ab dols remor
que al lluny ja oviro
son barco hermós.

Barqueta meva, veste allunyant
de prop la platja, de vora 'l port
que vent en popa vas navegant...
vers hont m' esperan los meus amors.

Voga barqueta
que ja 'l meu cor
de joya esclata
prop mon amor.

Los de la barca havian arribat prop la d' ella sens que eixa, distreta ab son cantar, se 'n adonés' aixis es que lo curiós viatjer la pogué contemplar á las sevas amples.

Era la donzella d' una hermosura sorprenent; sos ulls, son perfil, sa boca, tot era de lo mes acabat y perfet que ningú puga imaginar, son mitj destrenat cabell d' atzabetja estava graciosa y descuidadament adornat ab bellíssims corals, y de sas orellas penjavan també richs y desiguals tronquets posats al atzar, y sense pulir.

En sas mans n' hi tenia també una grossa branca que movia de tant en tant, fentla apareixer una fada en lo acte de fer una trasformació ab sa vareta.

Sos peus petits y descalsos reposavan demunt un feix de sechs fonolls marins, posats alli sens dubte per lo busso, y sa bella figura, 's blincava graciosa y tristement al compás de son cantar.

Il-luminada per la lluna, aquella bellesa tenia un atractiu tant particular, que gens no estranyá lo viatjer al veu.

rela, que se la tingués per un ser sobrenatural; no obstant, mes que sa gran hermosura y sas atractius, un recort vago, un fet de llunyans dias lo tenia absort al veurela.

Recordava que un dia, al arribar á casa seva al tornar d'estudi, quant era petitet, sa mare l'havia agafat plorosa y desconsolada y 'l volia dur á una altre casa de mes lluny dihent que no volia que ja tant petit vegés horrors. Recordava que ell se resistí tant que á la fi sa mare 'l deixá, y que llavors ell crida á sa jove y hermosa vehina la qual lo amanyagava sempre, pera contarli com lo volian traure d'allí. Recordava, y aixó ho recordava ben clarament, que al entrar en la habitació d'aquella, lo primer que se li oferí á la vista fou son cadavre ensangrantat voltat de moltíssima gent y entre ells son marit que desconsoladament plorava.

En quant á sa filleta havia desaparegut.

Se digué despres si la hermosa vehina avans de casarse havia tingut amors ab un marí, al que creyent mort olvidá per un altre; que dos dias avans d'aquella catástrofe s'havia vist al marí enrahonar ab ella, y que aquell dia havia rondat la casa.

Se 'l buscá per tot, mes en lloch se trová á aquell home, ni á la petita filla de la desventurada que no havia comés mes crim que oblidar al que creya difunt.

¿Per que la fesomia d'aquella filla del mar portava á la memoria del viatjer aquella trista historia? era que tenia alguna semblansa ab sa hermosa vehina d'altre temps? com mes ell la mirava, mes viva á sa memoria 's presentava aquella escena de dol y la carinyosa jove que tant l'amanyagava quant era petit. Ell no vejé llavors al assassí de la pobre mare y robador de la filla, y no obstant, en aquell moment y al recordarlo, la figura del home de las rocas vingué á son pensament.

Un brusco moviment de la donzella y lo haver parat son cant lo distraugué de sos pensaments. Al atalayarse ella de sos seguidors agafá precipitadament sos remes, y com una serva perseguida vogá en vers lo Cogoll d'en

Bernat ó sia vers la mes solitaria é inaccessible de las tres illas, y en la qual no hi ha mes que rocas, y no 's veu may visitada per ningú.

Lo barqué tocá al viatjer pel bras y 'l feu atalayar de un hulto que nadava desatentat y com abordantlos, envers á ells; lo viatjer feu tots los esforços pera allunyar-se d' aquella feréstega y repugnant visió.

Ab una llesesa asombrosa, la donzella arriba á la dita isla y atracant sa barca en una punxaguda roca, lleugera com una dayna s' endinsá isla endins.

Lo viatjer impresionat per lo recort que á sa imaginació li duya, alsá la veu y pronunciá 'l nom de sa desgraciada vehina: á son crit respongué un altre crit, ferestech, horrorós, indescriptible, y l' home de las rocas bambolejantse demunt las onas, pareixé per un moment que anava á ofegarse; despres alsá sa testa de groixuts y caragolats cabells, y ab sos ulls grossos desmesuradament oberts en qual esguart s' hi llegia lo crim de Caí, 'ls llensá una mirada terrible, y lluytá un moment pera aconseguirlos, reculant tot seguit tremolós y espahordit mirant á tots costats com si temés que lo agafessen y contenint la respiració.

Al ser un tros lluny sentiren encara la melaneólica veu de la donzella cantar dolça y tristement, com dolsos y tristos són los recorts de la felicitat passada.

Las amplex velas desplega 'l vent
que en mars llunyanas dú al barco hermós
y ab ell s' emporta mon pensament,
y ab ell s' emporta los meus amors.

Ah nó, barqueta,
no voguis no,
perdí per sempre
los meus amors.

Lo passatjer no pogué olvidar may aquella nit; li pareixia sempre veure á aquella poética aparició en mitj la mar, solta al vent la cabellera adornada de corals, il·luminada